

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspunzător: Ioan Corbu, Cluj, Str. Gen. Grigorescu 16.

Se împarte gratuit, în librării 3 Lei exemplarul

„Modă și capricii în limbă“.

În afară de atacurile din „Adevărul“ întregă presa românească — după cunoștința noastră — a urmat aceeași ținută față de problemele discutate aici — nici nu le-a înregistrat. Aflu că amicul meu G. Todica, fără să avem nici o înțelegere, arăta păreri asemănătoare în „Unirea“ din Blaj, încă pe când lucrarea mea „Ortografie“ era sub tipar. Tot în „Unirea“ Nr. 31—933 vorbind de lucrările mele sub titlul de mai sus, face de-asemenea apel la bunul simț pentru a face să înceteze „destrăbălarea limbei“. Aflu totodată din acest articol, că ortografia noastră e foarte apropiată de a lui Nic. Deusușianu, de care n'am avut cunoștința. Am arătat cum legile gramaticale și fonetice românești m'au condus la acesta ortografie, și tot acesta-l-or fi condus și pe N. Deusușianu — probă, că e singura ortografie adevărată, și nu numai o simplă grafie ca cea fonetică.

Mai aflu din acest articol, că și T. Maiorescu mărturisise acel-ași principiu față de străinisme, că acolo unde pe lângă cuvântul slavon — străin — avem în limba românească poporană un cuvânt curat românesc, acel străin trebuie îndepărtat și înlocuit cu cel românesc — lucru de sine înțeles, numai desmățul fonetist nu vre să-l recunoască.

Sub acel-ași titlu, în Nr. 39—933 din „Unirea“ cine-va, care subscrie Ion Ceparu (nu cumva vre să fiă un „Cipariu“ modern, fonetist?), recunoșce de-asemenea corectitatea acestui principiu — un progres față de „Adevărul“ — dar când venim la aplicarea principiului, nu ne mai alegem cu nemica din el, căci chiar fiind vorba de înlocuirea lui „gând“ prin „cuget“, d-l Ceparu ne spune ales (adecă „hotărît“ pe româneasca foneștiilor), că asta una „nu se poate, nu merge“!

Dar să-i dăm cuvântul, să ne spună singur ce crede:

„Peste poate. *Cuget*, cu totă vechimea originii sale latine, abie are două semnificații: 1) gând, 2) conștiință. În sensul dintiiu vorbim de *cuget* curat, sau de a sta pe *cugete*. În sen-

sul al doilea, vorbim de muștrare de cuget, sau de a avè ce-va pe cuget. Pe când „gândul”, cu tótă originea lui odiosă și recentă, are de cinci ori atâte-a semnificații: a) idee, b) minte, c) cugetare, d) închipuire, e) intenție, f) părere, g) meditare, h) presimțire, i) grijă”. În limba literară, ce am învățat ca copil, nici aminte nu era de „gând”, peste tot numai „cuget”, iar ați la d-l Ceparu „cugetul” nu mai însemnă nici măcar *cuget*. N'a mai rămas din el decât pielea. Aprópe tot conținutul i-a fost supt de pēduchele fonetist și democrat „gând”, care s'a înflat ca o cince, de stă să crepe de atâta osânză. Sē nu ne lăsăm duși în rătăcire de înțelesul (semnificația) prim al „cugetului”: „1) gând” — „cugetul” n'are tóte înțelesurile lui „gând”, (care e mai „bogat”), ci numai dóue alte înțelesuri. Și cum — natural — la d-l C. nici „gând” n'are înțelesul de „cuget”, ci de „idee” (a) — deși după Dicț. Acad. are în primul loc înțelesul de „cuget”, și tot așe după Dicț. Candrea, din care d-l Ceparu a copiat superficial numai „idee”, sau póte că Dicționarele n'au putut ținè pas cu evoluția fonetistă a limbei până la d-l C. — așe ați nici nu mai avem termen pentru „cuget” după d-l Ceparu, care, pe cât se vede, nici n'are lipsă de el, dacă îi place a se „gândi”, fără să „cugete”.

Am arētat în acēsta revistă cum tot nișce fonetiști apărau străinismul „muncă” față de rom. „lucru”, care are scāderea, că mai însemnă și „obiect”, deci străinul „muncă” e un termen mai specialist, deci mai corespunđător. Acum alt fonetist, tot pentru apărrarea unui străinism, se foloseșce de argumentul contrar, și află virtute la ung. „gând”, că are đece înțelesuri. Virtutea e la fonetiști, că ne ucide cât mai multe cuvinte româneșci, scoțēndu-le din circulație, sau reducēndu-le circulația, cum am arētat și la suratele ung. „fel, seama”, cel din urmă însemnând: „anumiți, câți-va, număr, frunte, minte, mórte...”. Pe cât se pare, după d-l Ceparu, evoluția și progresul limbilor ar fi, ca fiecare cuvint să aibă câte 10—20 de înțelesuri, ca limbile să se reducă iar la câte-va sute de cuvinte ca în epocile primitive ale desvoltării limbilor, sau ca la popórele selbatice de ați.

Dar să ascultăm mai departe pe d-l Ceparu: „În sensul dintiui” — de idee? — „gândul e mai bogat decât cugetul. Astfel se spune: când cu gândul nu gāndești, adecă: fără de veste. Când cu cugetul nu cugeți — nu merge”. „Când cu gândul” — adecă cu ideea! — „nu gāndești”, e o galimatie, bună pentru șeđători. Eu am auđit poporul đicēnd și altcum: „când nici prin minte nu-ți trece”, sau „când nici aminte nu-ți vine”, și e și mai corect, și româneșce, dar la d-l fonetist Ceparu

chiar asta e virtutea „gândului” unguresc, că ne poate ucide și „minte” românească, nu numai „cugetul”. Dar să-l lăsăm să mai „bășăduiească” în limba lor (fonetistă): „Intr'un gând, la un gând, se spune când doi inși gândesc la fel; într'un cuget, la un cuget, nu merge”. (Ce învechit a ajuns „preotul deșeptărei” noastre A. Mureșianu, care n'a știut „gândi la fel” cu al lui: „Uniți-vă în cuget!”, adecă „gândiți-vă la fel!”). „In sensul al doilea avem frumoșele (!) locuțiuni: a-i da în gând, a-i trece prin gând, pe când: a-i da în cuget, a-i trece prin cuget, nu se poate”. Așe crede și Ionel pe la noi (Năsăud), că nu e cuvânt „frumos” ca „mamă”, dar mai sunt și alți Ioneli, și mai sunt Boriș-i, cari cred, că e mai frumos „maică”, și așe mai departe... Crede (iși „închipuie”) tot așe și d-l Ceparu că urechile și gustul d-sale sunt o măsură absolută a frumuseții limbei româșci?! Mie îmi pare mai frumos: „nu mi-a trecut prin minte”, sau „nu mi-a venit aminte”, decât „nu mi-a dat în gând”. Și ôre pentru ce nu ne-am putè deda chiar cu „nu mi-a dat în cuget”, n'am putè ôre învăța pe copil să-i pară „locuțiunea” acêsta tot așe de „frumôsă”, cum îi pare d-lui Ceparu „locuțiunea” cu „gând”? Ori d-sa crede, că Românul se nașce cu ung. „gând” cu tôte cele de ce înțelesuri, și de-a-surda i-ai striga în urechi „cuget”, că n'ar putè respunde decât cu „gând”? Ne dedăm cu limbi străine și ne par frumoșe cu timpul, și se nu ne putem deda cu „cugetul” românesc, când avem — dacă avem — și suflet românesc?

În Nr. 9 apăram pe „înfia”, dar admiteam, că „nu se poate” țice „a înfia o metodă”, în loc de a „adopta”. Adevêrul e fôrte relativ. Ađi nu putem țice „a înfia o metodă”, fiindcă pe „înfia” nu-l folosim de loc. Dacă l-am fi folosit, ar fi putut să capete și înțelesul mai larg a lui „adopta”, dar așe ne împiedică înțelesul original, rădęcina „în-fia”, a lua de fiu, pe când la „bărbat” nici aminte nu ne vine (nici „cu gândul nu gândim”), că asta ar însemna un ins îndestrat cu barbă, sau că „îmbărbăta” ar însemna a îndestra, a face pe cine-va cu barbă (bărbat).

Cât pentru „gând cu gând la bucurie”, ori „gând la gând cu bucurie” (Dicț. Candrea) nu i-am putut descoperi nici frumuseța, nici întietatea față de „cuget la cuget cu bucurie”, ba nici chiar înțelesul — o fi ce-va poezie simbolistă, sau că d-lui C. i-a cășunat pe ung. „gând”, ori cine mai șcie ce „hia”, ori ce „bau” are cu „gândul”.

„Dar — continuă d-l Ceparu — ce să mai insistăm asupra unui adevêr clar ca lumina sórelui?” — numai că sunt și pete în sóre și linii întunecate în spectrul luminei — „L-a fixat ma-

gistrul B. P. Hajdeu în faimósa scriere despre circulaþiunea cuvintelor. Cuvintele împlinesc aceea-áși funcþiune ca și indiviði în soþietate. Câtă deosebire între un ministru, a cãrui acþiune se întinde asupra unei țeri întregi, și între un mëturãtor de stradã, care face ordine și curãþenie într'un unghieț... Așe venind la „gând” și „cuget”... — primul, (strãinul) parvenit „ministru”, iar rom. „cuget”, „cogito” al lumii clasice îmbrãncit de bolșevismul fonetist și degradat în „mëturãtor de stradã”, iar în locul sãu au întronat vinitura strãinã, scóasă dela bucãtãrie, unde nu șcia decãt de „grijile” vintrelui — cã ce mãncare o fi cugetarea nici aminte nu-i venia. Dar autorul lui „Sic cogito” sub cuvinte de mare circulaþie n'a înþeles pëduchele fonetist „gând”, ci cuvintele romãnesci, ca „face, da, crede, vede...” Dar noi șcim, cã ung. „gond” nu însémnã nici ađi decãt „grijã”, și tot acest înþeles îl are la poporul nostru și ađi în primul loc (om cu „gãnduri” multe). De unde a adus vinitura „gând” cele dece înþelesuri, cu cari se aiéptã în nasul romãnescului „cuget”? Tóte le-a usurpat dela acest-a, ba i-a ajutat și bolșevismul fonetist. Ori crede d-l C. cã noi Romãni n'am șciut „cugeta” pãnã ce ne-a învëțat „gond-”ul ungueresc a gândi? Ađi „cugetul” nu însémnã nici mãcar „cuget” la d-l C., iar mâne vor ðice și „gând curat”, („a sta pe gãnduri” ðic deja), „mustrare de gând” în loc de „cuget” -- „nu se mai póte, nu mai merge”, va suna mâne judecata neindurată a d-lui Ceparu. Și dacã i-aș spune: ba se póte, probã, iacã de când scriu și lupt pentru curatul limbei romãnesci, pot scrie și fãrã el, nu-i simt lipsa. „O fi, o fi”, va rëspunde cu un suris batjocoritor d-l Ceparu, „dar nu e așe poetic ca *când cu gândul nu gãndești*, cãci *gând* cu tótã originea lui *odióasă* e mai *bogat* și mai *frumos* decãt cugetul romãnesc” (despoiat — adecã „jãcmãnit” — ca și Romãnul pãnã la piele de vinitura strãinã, ajunsã „ministru” chiar în Romãnia întregitã, dar bolșevizatã — și iredentiști se ascund sub masca comunismului). „Roma nostra locuta est”? Așe vorbește Blajul lui Cipariu, ori Balázsfalva? Pentru a ajunge la romãnesca asta, la idealul de „unificare” al fonetiștilor, nu era lipsã de atâte-a jertfe de sânge, acésta evoluþie fonetistã se putea ajunge mult mai rãpede în fóstã Ungarie, cãci idealul asupritorilor era aceea-áși „unificare” prin maghiarizare.

Dacã d-l Ceparu s'a împiedicat cu aplicarea principiului recunoscut de sãnëtos, chiar și la înlocuirea „gãndului” ungueresc cu „cugetul” romãnesc, nu vedem ce folos (adecã ce „haznã”) mai putem ave de principiu. Așe, noi am înlocui ðupë principiu pe slavul „traiu, trãi” prin rom. „viëtã, viëtui, via”, cari abië se mai aude ađi (cel din urmã dispãrut de tot). Par'cã

véd pe d-l C. aieptându-se și aruncându-ne în nas: „dar cum vom dice atunci: cum trăiești? sau: traiul, care-l trăiesc eu — cum viețuiești?, vieța, ce-o viețuiesc eu? — „nu se pôte, nu merge“. Dar, ne-ar putè spune d-l C., de unde și-a însușit sl. „traiu, trăi“ înțelesurile aceste-a așè de corespunđetóre ađi, nu dela rom. „viétă, viețui“, cari înțelesuri s'au mai conservat până ađi în poezia poporană: „Feciori de împèrat“ spun: „Am venit sè vè întrebăm de *bună vieță*, și vedem, că din mila lui Cristos, *viețuifti* bine și frumos“, sau în versul: „Mult m'ntrebă sfinta lună, Unde mi-i *vieța bună*?“ In „Ortografie“ spuneam: „Sè dăm întiietate cuvintului românesc, chiar dacă nu e pe deplin identic cu cel străin — *se va face*. „Nimic nu ne împiedică sè legăm de cutare cuvint cutare înțeles“, dice și un fonetist, d-l Graur. Dar fonetiști numai de străinisme légă câte 10—20 de înțelesuri, pentru a ucide „limba vechiă și înțelptă“.

Alt exemplu. Slavismul „goni“ (rom. alunga) pe la noi (Năsăud) nu e cunoscut în înțelesul de „alunga“, ci numai în înțelesul de „împărechia“ (despre vacă cu taur). L'ar înfla risul pe țeranul năsăudean, dacă i-te-ai plânge, că „m'au gonit din casă“, pe acolo „se gonesc“ numai vacile. Dl Ceparu îl va apăra ca și pe „gând“: „Cu tótă originea odiósă „goni“ e mai bogat, are dóue înțelesuri, în al doilea dicem: vaca s'a gonit, dar: vaca s'a alungat — se pôte?“ Da, se pôte (deși e de prișos, dacă avem pe împărechia) — căutați în Dict. Acad. și veți afla, că în Bucovina se dice chiar așè: „vaca s'a alungat“. Care e însă usurpătorul? Nu vinitura slavă?

Am vèđut în Nr. 3 cum viniturile ungurești „fel, seamă“ au câte 20 de înțelesuri, uciđendu-ne cu ele „limba vechiă și înțelptă“. Șcòla latinistă le-a respins la bucătărie, dar bolșevismul și desmățul fonetist le-a scos de acolo, și le-a cucuiat în ranguri de „ministri“ românești, degradând cuvintele românești la rangul de „měturători“, sau chiar uciđendu-le. Curăturile străine sunt ađi „bogate“ și „frumóse“, și mici nepoți ai marelui Cipariu le-au îndrăgit, de nici nu se mai pot despărți de ele. Tot așè ungurismul „alkătui“ are peste deuce înțelesuri: a face, aduce (o lege), urđi, pune la cale, intemeia, înființa (un institut, o soțietate), pregăti (un buget), forma (un guvern), compune (o listă, comisiune), plăsmui, închiăga, dura (o casă, o punte...), da ființă, crea (lat.), a sta din (poporația e alkătuită din 80% Români ... ca și o căldare alkătuită din ciocan). De cele mai multe ori „alkătui“ s'ar putè înlocui cu rom. „dura“, care e amenințat sè dispară. Chiar și verbul „face“ e amenințat de țigănimul „alkătui“. Vor veni Ceparu fonetiști și-l vor apăra: „cu tótă originea lui odiósă... e mai bogat... și mai

frumos" ... și are virtutea de a ne ucide vr'o dece cuvinte românești...

Alt pëduche fonetist: „bănuî" însemnă: „părè rëu, pre-pune, presupune, prevedè, simți, se îndoi..." iar pentru pëduchele „hotări" ne-ar trebui un articol întreg. Ôre așè a înțeles poetul Sion „Vorbiți, scrieți românește!..." sau Văcărescu: cultivarea, „creșcerea limbei românești"? Poetul Coșbuc încă a ironizat țigănia asta cu „alduit era vileagul" ... deși încă nu era literară. În Dicț. Acad. se constată faptul, că „forma *ghili* (ruten. *bili* în locul rom. *înălbii*) tinde a deveni literară". Și la tendința asta sè nu-i dăci bolșevism și idiotie?!

E datoria Academiei ca sè le curme odată.

Apelul amicului Todica cătră Blăjeni e așè de cumpëtat: sè nu uite tradiția, sè nu trădeze de tot principiile școlii latinate, chiar dacă nu acceptă vestmintul ei demodat, trebuie sè respecteze cu pietate intențiile sănëtöse și spiritul marelui Cipariu. Dar micul nepot vre sè fiă el „mare", face pe cumplitul, și se apucă sè dăscălèscă și sè ironizeze, ca toți fonetiști, pe marele îndrumător, care a fost Cipariu. Micul nepot îi află scăderea, că din cauza „ortografiei și a limbei lui" „comóra lui de idei a rëmas inaccesibilă marelui public..." că — după Slavici — „a făcut mai puțin pentru răspândirea gustului de citit în popor decât editori Alexandriei, Isopiei..." , că — după Eminescu (despre școla latinistă) limba lor a fost „pășărescă", — și l-a dat gata pe marele Cipariu. Ce judecăți superficiale! Cipariu a făcut știință, a dat directive și a durat drumuri și punți, cari lipsiau cu totul în agrul limbei românești, n'a scris povesti pentru popor, iar știința nu pôte fi nici pe gustul, nici pe înțelesul poporului. Nu din cauza ortografiei și limbei a rëmas astrucată comóra de idei a lui Cipariu, ci din cauza bolșevismului fonetist. Am scos lucrarea lui: „Principia de limba și scriptura" (pe care n'am fost citit-o), și redau aici dóue pasagii, unde mi-s'a deschis cartea:

„Cea mai via convingere a autoriului, si impreuna, precumu crede, a tuturor romanilor cunoscutori, de intru inceputu fu, cumu ca limba romanescă, ca dialectu italicu pre la inceputulu aratarei ei in Dacia, era cu multu mai curata in forme și mai avuta in cuvinte romane de cumu este astadi". Cel-alalt: „Intre aceste nouè sisteme ortografice, deintre cari numai douè sunt dechiarate pentru principiulu foneticu, er' cele alalte siepte tote pentru celu etimologicu, suntu unele punte, cu cari si noi suntem involiti, parte adoptandu-le numai de catu, parte in sa mai amenandu-le pentru necesitatea impregiurarilor".

Pentru ce ar face acésta ortografie scrisul inaccesibil publicului, pentru *u* final? Am apucat pe acest *u* mut în școlă, era de prisos, dar nu era nici o piedică, nici la citit, nici la scris. Șciam că nu se rostește. Incolo, e ortografia fonetică mai perfectă? Se scrie „limbii” și se rostește „limbi”, se scrie „limbi” și se rostește „limbi”, se scrie „voi” și se rostește și „voi” și „voi”, se scrie „noui” și se rostește „noi” pentru pluralul dela „nouă”, care nu e nici „noi”, nici „noui”, ci „noue”... și asta se chiamă ortografie fonetică!!... Sau, e mai corect „cuvant” decât „cuvent”, „vie” decât „via (viă)”, „împrejurări” decât „împregiurări”, „declara” decât „dechiara”...? dar formele de scandal: „tațana, vazator, vanzand, razator”... din cari au dispărut rădăcinile: „vede, vinde, ride, sau rade”... În o *ortografie adevărată* literele sunt lucrul de căpetenie, nu pălăriile, semnele acățate de ele.

Dar limba? Cu ce drept e batjocorită acésta limbă: „păsărescă”? pentru că nu e „alkătuită și gândită” ungurește, ci „făurită și cugetată” românește? pentru că „autoriulu crede” și nu-și „înkipuie”? pentru că a cultivat și agestat cu sfințenie „limba vechiă și înțelptă”, și n'a spurcat-o cu tóte țigănismele ca fonetiști? Sau se află în ea vr'un neologism, pe care fonetiști nu-l folosesc ađi? Și erau dór începuturile limbei literare de ađi. Dar în *să cităm câte-va fraze din acest articol al d-lui Ceparu*: „fixarea unei serii de principii corecte ireproșabile”, sau concluzia: „Blajul și publiciști, ce (sic) graviteză spre el, nu-și pot permite luxul de a reedita aceste esperiențe” (a școlei latiniste), din cari poporul nu precepe un singur cuvint. Pentru ce numai limba lui Cipariu e limbă „păsărescă”, iar acésta nu? Sau crede (adecă își „înkipuie”) d-l Ceparu, că poporul precepe „înkipuitul” lor luat dela popor, dar folosit cu totul în alt înțeles? Poporul înțelege sub „înkipui” a face „kipuri” sau „bilduri” (aviz fonetiștilor să-l introducă și pe acesta pentru „unificarea” limbei). În înțelesul dat de fonetiști și necunoscut de popor se póte înlocui cu bine cunoscutele „cred, mi-se pare, sunt de părere, judec”, iar dacă e vorba de termenul filosofic „imagina”, apoi îl vom împrumuta din limbile surori, sau din l. mamă, nu pe „înkipui”, care tot nu-l înțelege poporul. Așe s'ar face și „unificarea” dorită de d-l Graur, și încă o „unificare” cu limbi universale, cari sunt totodată și limbi surori și limba mamă, iar nu „unificare” cu limba țigănescă.

Și zarvagiilor fonetiști, cari neucid și spurcă limba vechiă și înțelptă, „alkātuind cu meșteșugul lor o bėsadă” țigănescă — nu li-e óre-cumva să și bată joc de limba curată și românească a marelui Român și îndrumător, Cipariu? Li-se cade să

le amintim învățatură poporană și biblică: „Fățarnice, vezi parul din ochiul tău, și nu vorbi pe altul de rău“!

E timpul să curăm grâul românesc de neghina fonetistă, ce amenință să-l sugrume și înnece.

Am văzut și încercarea de a sugruma rom. „spune, ȳice“ prin slavul „glăsuı“: „s'a glăsuıt că..“ în loc de „s'a spus, s'a ȳis că...“ În o traducere a Epistolelor din Pont a lui Ovidiu se ȳice, că locuitori se apără de frig cu „nădragı“ în loc de „cioreci“ românești. Ce bine le stă strămoșilor noștri Geto-Daci turnați în „nădragı“ ungurești strîmți (păsăluıți) — nu aveau „nădragı“ și „basamalerchi“ și „hozăntregări“? Cată să-i introducem si pe acești-a, mai ales că ne lipsesc, iar a-i traduce nu e corect — așe ne învăță un fonetist — ci trebuie să-i „copiăm“ în original; așe se face și o „unificare“ a limbei și „înfrățirea“ popórelor. Un fonetist a propus și un premiu în acest scop. Aviz scrietórilor fonetiști! De ce nu și „basamalerchi“ și „hozăntregări“... cum s'au întrodus „iarmaroc, țal, șfarț, vileag, feleleat, abitir (sic)“... și alte sute și mii de pėduchi la „fel“ — evoluția fonetistă a limbei încă nu e terminată, și nu se va termina până nu o vor mânca de tot pėduchi fonetiști.
„Impossible est satiram non scribere“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-Sale Dlui
P. T. D.

Liceul de Stat
Redacția